

KOVÁCS I. GÁBOR–KISS ZSUZSANNA–TAKÁCS ÁRPÁD
(ÖSSZEÁLLÍTOTTÁK),
KOVÁCS I. GÁBOR (FŐSZERKESZTŐ):
DISZKRIMINÁCIÓ–EMANCIPÁCIÓ–ASSZIMILÁCIÓ–
DISZKRIMINÁCIÓ

Magyarországi egyetemi tanárok életrajzi adattára 1848–1944

I. Zsidó és zsidó származású egyetemi tanárok

(ELTE Eötvös Kiadó, 2012, 174 pp.)

A Kovács I. Gábor docens vezetésével felállott történeti szociológiai kutatócsoport az elitkutatás egyik fontos szegmensének, a tudás-elit legfőbb birtokosainak, az egyetemi tanároknak csoportját vizsgálja a szabadságharc, a dualizmus és a két világháború közötti időszakban, pontosabban 1848. ápr. 11. és 1944. okt. 15. között kinevezett egyetemi professzorokat veszi vizsgálat alá.

Az eredetileg szociológiai kutatásnak indult adatgyűjtés során hamar kiderült, hogy a tudás-elit és tágabb értelemben a középosztály vizsgálatához szükséges adatbázis készítése, annak pontos meghatározásához, hogy ki/mi tartozik a vizsgálat tárgyához és ki/mi az, ami már nem. Az adatbázis készítésének hosszás és fáradságos munkája közben kristályosodott ki, hogy az adatbázis nemcsak alap lehet egy szociológiai elemzéshez, hanem már önmagában is értékes gyűjtemény, amelyet publikálni lehet nem csupán lexikonszerűen, hanem továbbmenve egy részletesebb adattárformában.

A tárgyalta időszakban 1044 kinevezett egyetemi professzor (nyilvános rendes és nyilvános rendkívüli egyetemi tanár) működött az akkori Magyarország egyetemlein (tudományegyetemek Budapesten, Kolozsvárott, Debrecenben, Pozsonyban, majd az I. világháború után a kolozsvári Szegeden és a pozsonyi Pécsen, valamint a Műegyetem Budapesten). Nem lehetett figyelembe venni a magántanárokat és a nyilvános rendkívüli, illetve nyilvános rendes tanári címmel kitüntetett magántanárokat, mert ezek nem professzori vagy tanári státuszok, hanem tudományos minősítések.

Komoly feladatnak bizonyult az összeállított korpusz felosztása publikálás szempontjából: egyszerű megoldás lett volna csupán ábécérendben haladni és sokkötetes lexikonokhoz hasonlóan néhány betűt magában foglaló köteteket kiadni. Felmerülhetett volna egyetemenkénti vagy karonkénti sorozat is. Ennél sokkal érdekesebb és további eredményekkel kecsegtető tagolás a vallás szerinti megosztás, amely az identitás, származás és rekrutáció kérdéséhez is hozzáad valamit.

Ennek a felosztásnak első része, első kötete a zsidó és zsidó eredetű egyetemi tanárok adattára, amely 67 egyetemi professzor életpályáját tartalmazza, akik között olyan közismert kiválóságok is szerepelnek, mint pl. Alföldi András, Fejér Lipót, Finály Hen-

rik, Grósz Emil, Jászi Oszkár, báró Korányi Frigyes és báró Korányi Sándor, Marczali Henrik vagy Vámbéry Ármin és Vámbéry Rusztem.

Egy-egy professzor adattári lapja a következő adatokat tartalmazza: születési, halálozási adatok, eltemetés helye (!), szülők, nagyszülők (!) neve, foglalkozása. Ugyancsak ezek az adatok a feleségről, annak családjáról, valamint a gyermekekről. Középiskolai, egyetemi tanulmányok, oklevél, nyelvismeret. Magántanári fokozat, professzori kinevezés, dékáni, rektori tisztség. Ezután következik egy részletes, leíró életút. Végül a tudományos társulatokban betöltött tisztségek, közéleti, politikai szerep, kitüntetések következnek, amelyet befejezésképpen (ez megint nagy újdonság!) a virilisjegyzékekből vett jövedelem meghatározása zár. Külön ki lett emelve az esetleges vallásváltoztatás, amely ennek a csoportnak esetében különös jelentőséggel bír.

Talán nem kell részleteznem, milyen hatalmas anyaggyűjtés volt szükséges ilyen gazdag adattár létrehozásához. Nemcsak a megjelent lexikonok (gyakran hibás) adatai, hanem mindenféle almanachok, értesítők, névsorok, schematizmusok átböngészése, családtörténeti művek használata mellett eredeti anyakönyvekben való keresgélés időigényes munkája kell egy ilyesféle munka létrehozásához.

A hatalmas, adatgazdag munka során természetesen hiányok, tévedések is becsúszhatnak. Nem kisebbítve a szerző/szerkesztő gárda heroikus munkáját, két hibára felhívnam a figyelmet debreceni vonatkozásban: 1. Alföldi Andrásnál az szerepel, hogy 1923-ban magántanár lett, illetve 1923. aug. 23-án már az ókortörténet nyilvános rendkívüli tanára a Tisza István-tudományegyetem bölcsészkarán. A magántanárság téves információ, a budapesti múzeumi tisztviselő Alföldi külső jelentkezőként pályázott és nyert az ókortörténeti tanszék élére kiírt állást illetően magántanári habilitáció nélkül. 2. Vészi Gyula teljesen kimaradt az adattárból, akit 1918. szept. 18-án kineveztek a Debreceni Tudományegyetemre az élettan nyilvános rendes tanárává, de alig másfél hónap múlva az influenzajárvány áldozatául esett...

Bár a kötet túlnyomó részét a 67 zsidó és zsidó származású professzor életrajzi adattára teszi ki, a kötet végén találhatóak táblázatok a tanárok kinevezési, ábécérendjével, részarányuk kimutatásával időrendben, illetve az egyetemek között. Mindezen táblázatokat egy elemző tanulmány segít pontosabban megérteni, az okokat feltárva.

Csak gratulálni tudok az úttörő munka első kötetéhez, amelynek bőséges és nekem, szintén lexikonkészítő filológusnak számos újszerű, izgalmas adatot kínáló adatsorai elkápráztattak és nagyon remélem, hogy lesz lehetőségük a további kötetek megjelenítéséhez is!

Mudrák József